

DUAYENLERE SAYGIYLA

Eğitim Hakkı Bağlamında Anadilinde Eğitim¹

Prof. Dr. Fatma GÖK²

ABSTRACT

Recognition of education as a basic human right has a long history. In Turkey, although provision of education has historically been accepted as the responsibility of the state, the state has failed to provide adequate and equal education to every citizen. One of the discriminations based on the ethnicity is the ban in teaching of mother tongue and/or mother tongue education. Those who demanded the language rights in Kurdish have been subjected prosecution and repression, because the issue is perceived as a “security” issue rather than an educational and a pedagogical one. This article explores two basic issues concerning main areas in education. The first one is the right to education, the latter is the right to education in the mother tongue. After dealing with those two areas briefly, the article analyzes the right to mother tongue education in the context of right to education.

Keywords: Right to education, Teaching mother tongue, Education policy.

Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı kavramı eğitim ve toplumsal adalet bağlamında düşündüğümüz bir kavramdır. Çünkü demokratik bir toplumsal düzende eğitim ancak hak kavramıyla anlam kazanabilir. Genel olarak liberal eğitim yazınında ve ana akım akademik çevrelerde hakim olan “fırsat ve olanak eşitliği/eşitsizliği” üzerinden eğitimi ve eğitim politikalarını tartışmak sadece yetersiz bir durum değil, aynı zamanda yanlıştır. Hak kavramı fırsat, şans ve ayrıcalık gibi eşitsizlikleri içeren kavramların dışındadır (Özsoy, 2004) ve toplumsal bir sorumluluğu ve yaptırımı içermesi yönünden bir paradigma değişimi niteliğindedir. Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği kavramı ise eğitimin var olan toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten “meritokratik” konumunu savunanlara meşruluk kazandıran liberal bir ilkedir. Eğitim hakkı diğer temel haklar gibi kaynağını bir insanın insan olmasından alır. Eğitim hakkı uluslararası sözleşmeler ve Türkiye iç hukuk mevzuatınca güvence altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde, “Her insanın eğitim görme hakkı vardır”, (Madde 26) der.³

Eğitim hakkının evrensel düzeyde insan hakkı olarak kabul görmesinin nedeni eğitim sürecinin insan kişiliğinin tüm yönleriyle gelişmesi, insanların kendilerini gerçekleştirmeleri ve özgürleşmeleri ile doğrudan ilişkili olmasıdır. İnsanların diğer pek çok hak ve özgürlükleri kullanmaları ve içinde buldukları toplumda kendilerini gerçekleştirmeleri, bugünkü sosyal düzende çoğu zaman eğitim hakkından yararlanmalarına bağlıdır. Bu saptama çok önemlidir çünkü eğitimi hak olarak tanımlamamız kamusal bir sorumluluğu zorunlu kılar; yani söz konusu olan, devletin herhangi bir ayırım gözetmeden nitelikli ve demokratik eğitimi herkese parasız olarak sunmasıdır. Bu hakkın sadece herkesin okula veya başka bir eğitim kurumuna erişmesiyle

¹Yazının orijinaline şuradan ulaşılabilir: Gök, F. (2010). Anadili Sempozyumu-2 Bildiriler Kitabı. Eğitim Sen.

²Prof. Dr. (Emekli Öğretim Üyesi) Boğaziçi Üniversitesi. gokfatm@gmail.com ORCID: 0000-0001-9318-8804

³Türkiye Cumhuriyeti Devleti eğitim hakkı bağlamında uluslararası sözleşmeleri imzalamış olmasına rağmen, etnik ve dilsel olarak farklı olanlara haklar sağlayabilecek olan maddelere çekince koymuştur. Örneğin Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine taraf olmuş ancak sözleşmenin eğitim hakkını düzenleyen maddesine çekince koymuştur.

sınırlı değildir, aynı zamanda tüm eğitim sürecinde herkesin kişiliğinin gelişmesi ve potansiyelinin en yüksek seviyede gerçekleşmesi için gerekenlerin yapılmasını zorunlu kılar.

Eğitimin kamusal bir sorumluluk değil, parayla alınabilir olması ise onun bir hak değil, kişilerin veya grupların ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerine göre çocuklarına yararlandıkları bir hizmet olması durumunu yaratır. Burada göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta kamusal eğitim kavramıyla resmi eğitim kavramının kastedilmediğidir. Resmi eğitim kavramı vatandaş olmanın bilinci ve vatandaşlık hakkından ziyade devlet için ve devlet tarafından dayatılan, güçlü devlet anlayışını çağrıştıran bir kavramdır.

Bu makale esas olarak ana dilinde eğitimi eğitim hakkı bağlamında tartıştığı için burada eğitim hakkı kavramının derinlikli bir irdelemesi yapılmayacaktır. Ancak, yine de böyle bir irdelemenin iki boyutta gerçekleştirilebileceğini dile getirmek anlamlıdır. Birinci boyut makro düzeyde (ulusal ve küresel düzeyde) eğitim politikalarının analizinin yapılmasıdır. Bu düzeyde yapılan çalışmalar eğitim hakkını gerçekte kimlerin kullanıp, kimlerin kullanmadıklarını ve bu haktan yararlanamamanın nedenlerini her türden eğitim seviyesinde sınıf, cinsiyet, etnik köken, ırk, renk, dil, din, politik görüş, yaş bazında ortaya dökerler.⁴ İkinci boyut ise mikro düzeyde, yani okul ve sınıf düzeyinde eğitim sürecinin nasıl düzenlendiği, öğretim programının içeriği, öğrencilere nasıl davranıldığı ve tüm okul kültürünün ve ikliminin incelenmesi boyutlarını kapsar.

Anadilinde Eğitim⁵

Bu makale bağlamında kapsanan ikinci ana alan “anadilinde eğitim hakkı”dır. Eğitim hakkı ilkesini hayata geçirmeyi hedef alan bir toplumsal düzen ve eğitim sistemi düzenlemesinde sınıf, cinsiyet, ırk, etnik köken, dil, din coğrafi bölge, politik görüş, yaş, vb. temelli ayrımcılıkların ortadan kaldırılması elzemdir. Ana dili toplumun egemen dilinden farklı olan çocukların ve yetişkinlerin eğitim haklarından yararlanmaları onların birinci dilleri olan ana dillerini öğrenmeleri, anadilinde eğitim görme haklarının sağlanması ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de ulus devlet kurulma sürecinde tek dil, tek millet ideolojisi egemen kılınmıştır. Böylesi bir ideolojiye dayanarak geliştirilen toplum mühendisliği ve eğitim politikaları süreç içerisinde toplumda egemen olmuştur. Türkiye’de ana dilinde eğitim konusu ağırlıklı olarak Kürtçe ve Kürtlerin talepleri olarak gündeme gelmiştir. Bu durum anadili Türkçe olmayan ve Lozan Antlaşması’na göre azınlık statüsüne girmeyen dilleri konuşanların (Arap, Çerkez, Süryani, Laz, Roman, ve diğer) sorunlarını görmezlikten gelmek anlamına gelmez. Bu gruplar da taleplerini dile getirmektedirler.

Zamanla Kürtlerin ve anadili Türkçe olmayan diğer kesimlerin ana dilinde eğitim talepleri hatta anadillerini özgürce konuşmaları, çocuklarına kendi dillerinde isim koymaları⁶ suç olarak

⁴ Bu yapılması elzem bir çalışmadır ama özellikle böylesi bir dökümü yapabilmek için elverişli veri toplanması gerekir. Halbuki, Türkiye’de makro düzeyde toplanan istatistikler ayrımcılığa neden olan sıraladığım kategoriler temel alınarak toplanmamaktadır. Örneğin 1927-1965 yılları arasında yapılan nüfus sayımında, konuşulan dil soruluyordu. Daha sonraki yıllarda yapılan nüfus sayımlarında bu soru kaldırıldı.

⁵ Bu makalede ana dilinde eğitim en genel anlamında “hak” kavramı perspektifinden ele alınmıştır. Ancak, birçok farklı perspektiften tartışılacak çok boyutlu bir alandır. Özellikle, ana dilinin kadınların annelik rolleri üzerinden kurulması konusu çok önemlidir. Anadilinde eğitim konusunu kadınlık bilgisi ve kadınların hem modernleşme projeleri hem de azınlık ve çoğunluk milliyetçilikleri tarafından kültür bankası olarak görülmesini tartışan bir çalışma için bkz. Elif Ekin Akşit. “Tartışma: Anadilde Eğitim ve Kadınlar”. Fe Dergi, 1/1 2009, s. 30-38.

görülmüş ve yasaklanmıştır. 2006 senesinde Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası'nın ana dilinde eğitim taleplerini tüzüğüne koyması Anayasa'nın 41. maddesine aykırı bulunmuş ve mahkemece kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya gelen sendika bu maddeyi tüzüğünden çıkarmak zorunda kalmıştır.⁷ Yaşanan diğer vahim bir durum da askeri otoritenin bu konuya müdahil olması ve anadil öğretilmesini “bölücülük” kavramıyla ele alınmasıdır.⁸

Anadilinde Eğitim Hakkı

Pedagoji ve eğitim bilimleri bu konuda önemli bilgiler sunmaktadır. Her şeyden önce pedagoji bilimi çocukluk döneminin bilişsel, kişisel ve sosyal açıdan gelişim için kritik bir dönem olduğunu söyler. Bu dönemde ve tabii ki her dönemde çocukların gelişmesi için azami önem gösterilmelidir. Bu dönemde, okula erişen çocukların duygusal, psikolojik gelişmelerini zedeleyen, özgüvenlerini engelleme ihtimali olan herhangi bir uygulama yapılamaz.

Anadilinde eğitim temel bir haktır. Bu denli kesin bir şekilde ifade ettiğim bu iddiayı üç boyutta temellendireceğim.

İlk olarak, insan bilinçli bir varlıktır ve bilinç edinme ve gelişmenin temel alanı dildir. Kendi içinde büyüdüğü ve dünyasını anlamlandırdığı, şekillendirdiği dilin okula gidince yok sayılması, çocuğun kimliğinin tanınmaması ve/veya kimliğinin inkarı anlamına gelir. Bu tarz bir yaklaşım ancak doğrudan kolonyal hegemonya uygulayan yönetimlerde görülebilir. Altı yaşındaki bir çocuğun ana dilinin yok sayılması, kimliğinin ve içinde büyüdüğü çevre ve ailesinin inkarı, dolayısıyla anlamlar dünyasının inkarı gibi vahim ve olumsuz bir deneyimi yaşatmaya kimsenin hakkı yoktur. Ana dili Kürtçe olan bir öğrencim ana dili Türkçe olan sınıf arkadaşlarına ilkokulda yaşadıklarını şöyle dillendirdi: “Bu neye benziyor biliyor musunuz? Üniversiteye başladığımızda İngilizce hazırlık okulunda size sadece İngilizce konuşmayı mecbur tutsalar ve Türkçe kullanmayı yasaklasalar nasıl hissedersiniz? Öyle bir duygu.” Üslup olarak sert olmayan bir anlatımdı ama sınıf arkadaşları durumun garipliğini anladı. Ancak mesele garip bir duruma düşmenin de ötesindedir.

İkinci boyut ise toplumsal kültürün aktarımı ile ilgilidir. Bir toplumun kültürü dil ile aktarılır. Dil bir toplumun kültürünün gelişmesi için temel bir unsurdur (4. Demokratik Eğitim Kurultayı, 2005). Dil, düşünce ve kültür ilişkisi çok yakın bir ilişkidir. Dil aynı zamanda toplumun tarihinin sahiplenilmesi ve kültürel belleğinin oluşması yönlerinden de çok önemlidir. Ana dilinin kullanılmasının sınırlandırıldığı ve yasaklandığı bir topluluğun kültürünün olumsuz etkilenmemesi çok güçtür.

Üçüncü boyutu dilin tarihsel ve toplumsal anlamında bulabiliriz. Dil bir toplumun tarihsel-toplumsal değeridir ve kimsenin bu değeri inkar etmeye, küçük görmeye hakkı yoktur. İnsanlar ait oldukları topluluklarla (aile, geniş aile, köy, şehir vb.) paylaştıkları duygu, düşünce beklenti ve

⁶ Bu satırların yazarı 1970'lerde New York'ta doktora öğrencisi iken pasaportunu uzatmak için gittiği Türk konsoloslüğünde görevli bir memurun çocuğunu nüfusa kayıt ettirmek için gelen bir Kürt vatandaşı “Böyle bir isim olur mu? diye azarlandığına şahit olmuştur.

⁷ Eğitim-Sen ana dilinde eğitim için yaptığı mücadele sürecinde yaşananlar için bkz. <http://www.egitimsen.org.tr>

⁸ Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ bu durumu açıkça dile getirmiş, eğitimin Türkçe dışında yapılamayacağını ama vatandaşların kendi dilinde konuşabileceklerini söylemiştir. Bknz.

http://www.kkk.tsk.mil.tr/BasinHalklalliskiler/KonusmaMesajlar/Konusma/KKK_KHO_Konusma_Metni.doc

hayat tasarımlarını dil ile ifade ederler, paylaşırlar, dil ile iletişim kurarlar. Ana dili bu yönden çok temeldir ve bu iletişimi anlamlı kılar.

Ana dilinde eğitimin temel bir hak olması gerektiğini ifade ederken kullandığım üç boyutun beraberinde anadilden sonra ikinci, üçüncü ve daha çok dil öğrenmek arzu edilen bir durumdur elbette. İki dillilik ve ikinci dil öğretmek yolunda maddi ve maddi olmayan, tüm kaynakları kullanmak gerekir. Bu ayrıca üzerinde çalışılabilecek bir meseledir ve konumuzla da yakından ilgilidir.

İki dillilik ve ikinci dil öğrenmenin çocuklara getireceği bilişsel kazanımlar konusunda pek çok araştırma yapılmıştır ve zengin bir alan yazını bulunmaktadır. İki dillilik çocuğun zihinsel kapasitesini geliştirmektedir (Tochon, 2008 ve Beykont, 2000). Beyin üzerine yapılan araştırmalar başka dilleri öğrenmenin ne denli avantajlar sağladığını ispatlamıştır. Çocuk beyni ikinci, üçüncü dilleri öğrenmeye yetişkinlerden daha müsaittir. Beyin yapısının görüntülenmesi yoluyla yapılan çalışmalar iki dilli olmanın beyin anatomisinde öğrenmeyi olumlu etkileyen değişiklikler meydana getirdiğini göstermiştir. Çalışmalar, iki dilli büyüyen çocukların hafızalarında daha büyük bir araştırma alanı olduğunu da söylemektedir. Ancak burada hep akılda tutulması gereken yinelenen bir ifade olsa dahi yeni diller öğrenmenin ön koşulu bireylerin ana dilini yaşamın her alanında, ki eğitim bunların en başını çekmektedir, özgürce kullanabilmeleridir.

Anadilinde eğitimin bir hak olarak sunulmasının nedenlerini ve gerekliliğini ifade ettikten sonra anadilinde eğitimin engellenmesinin sonuçlarına bakmak anlamlı olacaktır. Burada sorabileceğimiz bir soru, “Ana dilinden mahrum edilen bir çocuk ne yaşar?” olabilir. Ana dilinin inkar edilmesi, görmezden gelinmesi çocuk için travmatik bir deneyimdir. Çocuk kendisini ifade ettiği, kimliğinin ve kişiliğinin en doğal bir parçasının, kendisini toplumsallaştıran temel bir yapının inkar edildiğini hisseder ve kendine güvenini kaybeder. Kendisinin toplumun hiyerarşik yapısı içinde aşağılara bir yere yerleştirildiğini hisseder. Daha da vahimi, o yaşına kadar bilmediği, yabancı olan başka bir dili öğrenmeye zorlanması ve ana dilini konuşmasının bile yasaklanmasıdır.⁹ Çünkü çocuğun ana dili egemen dil olmadığı için çocuk eksik, akademik olarak yetersiz ve problemlili bir durumun öznesi haline gelir. Bulduğu ortama uyum sağlama sorunu yaşadığı için de yeteneklerinden ve donanımlarından şüphe edilir. Ana diliyle gurur duymak her çocuğun hakkıdır, yasaklanamaz. Ayrıca çocuğun okula başladığı zaman ve okulda geçireceği yıllar boyunca ana dilini kullanmaması çocuğun eğitim ve öğretim faaliyetlerine doğal olarak beklenen düzeyde katılımını engelleyebilir, özgüveni ve kendine verdiği değer sarsılabilir. Bütün bunların “hak temelli” bir eğitim anlayışıyla uzaktan, yakından ilgisi yoktur.

Eğer gerçekten gerekli maddi kaynak, destek ve eğitim biliminin gerektirdiği özenle hazırlanırsa çocuğa birinci dili olan ana dilinin ve toplumda hakim olan dilin aynı zamanda ve beraber öğretilmesi çocuğu akademik olarak daha başarılı kılar (Tochon, 2008). Esas mesele iki dilliliğin olumlu veya olumsuz olması değildir, çünkü bu konuda anlaşmak için elimizde yeterli veri vardır. Esas mesele, bu işin çok farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yapılardan gelen öğrenciler için nasıl düzenleneceğidir. Bu işin nitelikli bir şekilde başarılabilmesi için hem sosyo-politik, pedagojik ve psikolojik desteğin eksiksiz sağlanması hem de gerekli maddi kaynakların ayrılması ve fiziksel altyapı kurulması gerekir. Aksi halde ne olur? Dünyanın çeşitli yerlerinden örnekler bulabiliriz.

⁹ Okulda anadili Kürtçeyi kullanmalarının teneffüslerde bile yasaklandığı, Kürtçe konuştukları için cezalandırıldıklarına dair çok anlatı mevcuttur.

Örneğin 1970’lerde New York şehrinde ana dili İspanyolca olanlar için okul içinde kendi dillerinde eğitim yapacakları sınıflar açıldı ancak programın başarısı için gerekli maddi, kültürel ve pedagojik desteğin sunulmasındaki yetersizlikler bu okullarda getto sınıflar yarattı. Hatta, “Ne haliniz varsa görün”, anlayışıyla hareket edildi. Tabii ki bu özel deneyim başarılı olamadı (Darder, 2009). Çünkü bu durumlarda, çocuğun birinci dilinde eğitim yaparken hakim dili de mükemmel bir düzeyde öğrenebileceği bir eğitim düzeninin pedagojik ve fiziki olanaklar bakımından, psikolojik ve duygusal iklim bakımından ve tabii ki böyle bir görev için yetiştirilmiş öğretmenler bakımından yaratılmış olması gerekir. Çocukların toplumda kendilerini gerçekleştirmeleri ve zaten dezavantajlı konumlarını daha da olumsuz etkilememesi için hakim dili de bütün diğer çocuklar gibi en iyi düzeyde öğrenmelidir. Bunun yapılması güç değil, bilakis son derece olanaklıdır. Hem dünya hem Türkiye’nin “seçkin” okullarında ikinci dilleri (İngilizce başta olmak üzere, Fransızca, Almanca) gayet iyi düzeyde öğrenilmektedir. Türkiye’de yaşayan Ermeni, Musevi ve Rum cemaatleri Lozan Antlaşması uyarınca anadillerinde eğitim görmekte, aynı zamanda da egemen dil olan Türkçeyi öğrenmektedirler.

Hem altyapı ve fiziki olanaklar ve hem de öğretmen yetkinliği (nicel ve nitel olarak) sağlandığı takdirde çocuklar iki, hatta üç dili aynı anda öğrenebiliyorlar. Sorun nerede başlıyor? Sorun çocuğun ana dili olan birinci dilinin inkar edildiği, yok sayıldığı veya çocuğun ana dilinin toplumda saygı görmediği ve değersiz görüldüğü durumlarda ortaya çıkıyor. Ayrıca çocuk ana diline ne kadar hakimse ikinci dili ve üçüncü dili de o yetkinlikte kolaylıkla öğrenebilir. Çünkü ana dilini öğrenirken edinilen beceriler çocuğun bilişsel, duyuşsal ve dilsel olarak daha ileri düzeyde gelişmelerine yol açar (Skutnabb-Kangas, 1981; Cummins, 1989, 2000).

Dünya’da eğitimde çok dillilik ve iki dillilik üzerine zengin bir bilgi ve deneyim birikimi vardır. Örneğin, Kanada Fransızca konuşan Quebec’lilerin mücadelesi sayesinde zorlu bir süreçten geçerek iki dilli bir toplum olmuştur ve bu konuda yoğun araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardan yararlanılması elzemdir. Örneğin, bu araştırma sonuçları bize ana dilini yetkin olarak öğrenmenin iki dilli olmayı da geliştirebileceğini gösterir. Ama bu arada önemli olan bir faktörde çocukların bilişsel ve duyuşsal yeteneklerinin geliştirilmenin onların sahip oldukları kültürel birikim temel alınarak gerçekleşmesidir. (Duff, 2005). Ayrıca bu politikaların düzenlenmesi yukarıdan dikte edilerek değil hayatları bu çocuklara en yakında olanların da işin içine karışacağı bir süreç olmalıdır.

Bu noktada en can alıcı soru anadilinde eğitim yasağının nedenini soran bir soru olmalıdır ve bu soru söz konusu toplumu ve o toplumdaki güç ilişkilerini, etnik gruplara uygulanan baskı mekanizmalarını irdelemeyi zorunlu kılar. Örneğin, ABD’de iki dillilik politikalarına saldırı diğer sosyal ve sivil haklara saldırının yoğun olduğu 1980, 1990’lara denk gelmektedir. Türkiye’nin resmi dil politikası kültür ve eğitim politikalarından ayrı düşünülemez. Hakkari’ye girişte bir tepede görülen, “Tek vatan, tek devlet, tek dil”, yazısının da kaynağını oluşturan anlayış eğitim sistemine de sinmiştir. Bu yasadışı ve hegemonik yaklaşım anadilinde eğitim sorunlarını sağlıklı olarak tartışmamızı ve çözüm önermemizi engellemiştir. Bu Türkiye’de otoriter, baskıcı tek parti döneminin, iktidarını Türk etnik köken olarak konsolide etmesiyle başlayan bir süreçtir. Bu Türkçeden başka dilleri yok sayan ve tehlike olarak algılayan bir zihniyettir ve anadilinde eğitim önündeki en büyük engeldir (Eğitim-Sen, 2005). 2001 yılında Kürtçenin üniversitelerde seçmeli

ders olması talebi bile “ayrılıkçı” bir eylem olarak görülmüştür. Ve bu talebi dile getirmek için dilekçe veren üniversite öğrencilerine ceza verilmiştir.

Türkiye’de halihazırda ana dilinde eğitim hakkı konusunda bulunulan nokta başlama noktasının altında bir yerlerdedir. Türkiye’de ana dilinde eğitim görme hakkının yasal ve özgür olarak başladığı noktayı sıfır olarak kabul edersek esas olarak bu işi nasıl başaracağımız, egemen dil ve ana dilini beraber öğretmenin yöntemi, müfredat, bu alanda eğitim siyasetinin tasarlanması ve hayata geçirilmesi ve diğer karmaşık konularla uğraşmamızdan geçecek. Yani esas iş o zaman başlayacak. Ama ne hazindir ki biz şu anda sıfır noktasının altında bir yerlerdeyiz. Çünkü Türkiye egemenleri tarafından ana dilini öğrenme ve anadilinde eğitim taleplerini “güvenlik” sorunu, “bölünme” sorunu ve “azınlık” sorunu olarak algılanıyor.

Asıl sorun, esas çelişkiler ve gerilimler böylesi temel bir hakkın hayata geçirilmesi safhasında yaşanmaktadır. Dünyada pek çok ülkenin çözmeye çalıştığı sorun bizdeki durumdan sonra gelen safha yani ana dilini ve içinde yaşanan toplumun hakim dilini beraberce ve eşit şekilde bilimsel ve pedagojik yaklaşımla öğretmeyi başarma konusudur. Bu dünyanın bir birçok yerinde uygulanmaya çalışılan iki dillilik konusudur.

Konferans boyunca dünyadan çeşitli uygulamalar ve bu uygulamalarda yaşananlar, çatışmalar, çelişkiler ve gerilimler dile getirildi. Burada birkaç örneği anmakta yarar görüyorum. ABD ve Galler ülkesi, Hong Kong ve Güney Afrika deneyimleri ana dilinde eğitim hakkını tartışırken bakmamız gereken örneklerdir. Özellikle Galler deneyimi özgünlüğüyle ilginç bulunabilir. İngilizcenin hegemonyasını kırmak ve Gal dilinin öğrenilmesini teşvik etmek için kamu sektöründe işe girebilme şartları arasına iki dili yani Gal dili ve İngilizceyi bilmek şart koşulmuş ve vatandaşlar birdenbire kendi ana dilleri olan Gal dilini öğrenmeye başlamışlar. Hong Kong’ta ise Çin ile birleşmeden sonra tersi olmuş. İnsanların ticari olarak değersiz olduğu için ana dilleri olan Mandarin diline pek ilgi duymadıkları görülmüş. Irk ayrımına dayanan rejim yıkıldıktan sonra yaşanan Güney Afrika deneyimi de öğreticidir. 1993 Anayasası çok dilliği temel bir hak olarak kabul etmiş, Afrikaans, İngilizce ve dokuz Afrika dilini resmi dil olarak kabul etmiştir. Türkiye’de ise bu ve benzeri çözüm yollarını konuşacak noktaya dahi gelemiyoruz. Şu anda vahim bir noktadayız. Anadilinde eğitimin temel bir hak olduğu, eğitim hakkı olduğunu tartışmak zorunda kalıyoruz.

Sonuç

Bütün diller, kimlikler ve kültürler eşit değerdedir. Demokratik bir toplumsal düzen çok kültürlülüğü ve çok dilliliği bir sorun ve olumsuzluk olarak değil ve çeşitliliğin getirdiği zenginlik olarak kabul eder ve bunu bütün eğitim, okul ve hayatın diğer alanlarında hayata geçirir.

Ana dili resmi dilden farklı olan yetişkinlerin ve öğrencilerin okulda ve hayatın diğer alanlarında yaşadıkları olumsuz deneyimler ve ayrımcılıklar toplumdaki iktidar ilişkileriyle yakından ilişkilidir.

Türkiye’de ana dilinin öğretilmesinin ve anadilinde eğitimin bir güvenlik ve asayiş sorunu olarak algılanmasından derhal uzaklaşılmalıdır. Çünkü bu sorun bir eğitim sorunudur. Eğitim bilimleri

ve pedagoji biliminde bu sorunun “hak” temelli ve bilimsel yöntemlerle çözülmesi yönünde yeterli birikim mevcuttur. Dünyada pek çok coğrafyada yaşananlardan öğreneceğimiz ve yararlanacağımız bilgi ve deney birikimi mevcuttur. Esas önemli olan toplumdaki güç ve tahakküm ilişkilerinin ortadan kaldırılması ve gerçekten demokratik ve adaletli düzene gidecek yolları açma mücadelesidir. Kürtlerin kültürel hak ve kimlik mücadelesi içinde ana dilini özgür olarak kullanma ve anadilinde eğitim görme önde gelen taleplerden biri olmuştur. Kürt kimliğinin ve diğer tüm etnik kimliklerin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesine giden yol, Kürtçenin ve diğer etnik dillerin Türkçe kadar saygınlığına kavuşturulması ve öğretim dili olarak kabul edilmesinden geçmektedir. Demokratik Toplum Partisi Kürtçenin ikinci resmi dil olmasını savunmaktadır. Eğitim politikaları egemen grubun ihtiyaçlarına göre değil her çocuğun ihtiyaçları göz önüne alınarak en ince detaylar düşünülmüş olarak yapılmalıdır.

Okul düzeyini düşünürsek sınıf ortamı, etnik kimliği ne olursa olsun bütün öğrencilerin içinde yetiştikleri kültürleri ile gurur duymaları aynı zamanda da içinde yaşadıkları toplumda başarılı olmaları için beceri kazanmalarını sağlayacak yönde düzenlenmelidir. Ana dilinde eğitim hakkında gerçekten samimi isek tüm öğretmen yetiştirme programının yeniden düzenlenmesi gerekir. Söz konusu olan sadece farklı dilleri öğrenmiş öğretmenler değil, sosyal, kültürel ve pedagojik olarak yetkin olan, Freireci anlamda eğitimi bir praksis olarak içselleştirebilecek öğretmen yetiştirmektir. Eğitim alanına sömürge yönetimlerini çağrıştıran anlayışlarla yaklaşamaz.¹⁰

Kaynakça

- Beykont, Z. (2000), *Lifting Every Voice*, Cambridge, MA, Harvard Education Publishing Group.
- Cummins, J. (1989), *Empowering Students*, Sacramento California, State Department of Education.
- Cummins, J. (2000), *Immersion education for the millenium: What we have learned from 30 years of research on second language immersion*. Elektronik erişim: <http://www.iteachilearn.com/cummins/immersion2000.html>
- Darder, A. (2009), *Dil ve İktidar: Dilsel Soykırıma Karşı Çıkma*, Uluslararası Katılımlı Ana Dili Sempozyumu Konuşmaları, 30-31 Mayıs 2009.
- Duff, P. (2000), *ESL in Secondary School: Programs, Problematics and Possibilities*, İç: E. Hinkel (Derleyen) *Handbook of research in secondary language teaching and learning*. Mahwah, Lawrence Erlbaum.
- Eğitim Sen. (2000), *Çokdilli, Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim*, 4. Demokratik Eğitim Kurultayı Eğitim Hakkı, 1. Cilt, ss. 171-236.
- Özsoy, S. (2004), *Eğitim Hakkı: Kendi Dilini Bulamamış Bir Söylem*, Eğitim Bilim Toplum, s.6, ss. 58-84.
- Skutnabb – Kangas, T. (1981). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*, İngiltere; Multilingual Matters Ltd.
- Tochon, F. V. (2008), *Dil ikilemeni çözmek: Okullar Neden Uyum Sağlamalı*, Eğitim Bilim Toplum, s. 22, ss. 130-147.

¹⁰Özgür Doğan ve Orhan Eskiköy'ün yönetmenliğini yaptıkları *İki Dil Bir Bavul* filmi ana dili Kürtçe olan Urfa, Siverek, Demirci Köyü'nde ilkokula başlayan çocukların gündelik hayatta yaşadıklarını, okulla ilişkilerini ve bu köye atanan, Kürtçe bilmeyen öğretmenin de yaşadıklarını gözler önüne seriyor.